

ХАЛҚАРО ПОЧТА ВА КУРЬЕРЛИК ЖЎНАТМАЛАРИНИНГ БОЖХОНА РАСМИЙЛАШТИРУВИ МУАММОЛАРИ

[doi: https://doi.org/10.55439/ECED/vol23_iss5/a55](https://doi.org/10.55439/ECED/vol23_iss5/a55)

Махмудов Носир Махмудович -
Тошкент давлат иқтисодиёт университети
профессори, иқтисод фанлари доктори
Хабибов Рустам Изатуллаевич -
Давлат божхона қўмитаси Божхона
институтининг бошлиғи ўринбосари

Аннотация. Мақолада халқаро почта ва курьерлик жўнатмаларининг божхона расмийлаштируви амалиёти таҳлил қилинган. Қонунчиликда почта ва курьерлик фарқи аниқ ажратилмаганлиги, курьерлик ташкилотлари фаолияти “соя” остида қолиб кетаётганлиги ҳамда жисмоний шахсларнинг товарларни божсиз олиб кириш меъёридан фойдаланиб, божхона тўловларини четлаб ўтишга уриниш ҳолатлари божхона хизматлари учун муаммо туғдираётганлиги қўрсатилган. Жўнатмаларни тартибга солиш бўйича амалий таклифлар берилган.

Калит сўзлар: электрон тижорат, халқаро почта ва курьерлик жўнатмалари, божхона расмийлаштируви, дастлабки маълумот, оператор, провайдер, курьер, божсиз олиб кириш меъёри.

ПРОБЛЕМЫ ТАМОЖЕННОГО ОФОРМЛЕНИЯ МЕЖДУНАРОДНОЙ ПОЧТЫ И КУРЬЕРСКИХ ОТПРАВЛЕНИЙ

Махмудов Носир Махмудович –
доктор экономических наук, профессор Ташкентского
государственного экономического университета
Хабибов Рустам Изатуллаевич –
заместитель начальника Таможенного института

Аннотация. В статье анализируется практика таможенного оформления международных почтовых и курьерских отправок. Показано, отсутствие четкого разграничения между международной почтой и курьерским отправлением. Деятельность курьерских организаций остается в “тени”. Создано условие для попыток уклонения от уплаты таможенных платежей под прикрытием нормы беспошлинного ввоза. Даны практические предложения по совершенствованию таможенного оформления международных отправок.

Ключевые слова: электронная коммерция, международные почтовые и курьерские отправления, таможенное оформление, предварительная информация, оператор, провайдер, курьер, норма беспошлинного ввоза.

THE PROBLEMS OF CUSTOMS CLEARANCE OF INTERNATIONAL MAIL AND COURIER DELIVERY

Mahmudov Nosir Mahmudovich –
Doctor of Economics, Professor of the
Tashkent State University of Economics
Khabibov Rustam Izatullayevich –
Deputy Head of the Customs Institute of the
State Customs Committee

Abstract. The article analyzes the practice of customs clearance of international postal and courier items. It is shown that there is no clear distinction between international mail and courier mail. The activities of courier organizations remain in the “shadow”. A condition has been created for attempts to evade customs payments under the “de minimis”. Practical suggestions are given to improve the customs clearance of international shipments.

Key words: e-commerce, international postal and courier shipments, customs clearance, preliminary information, operator, provider, courier, duty-free rate.

Кириш. Жисмоний шахслар томонидан интернет орқали товарларга буюртма бериш, курьерлик хизматлари орқали қўлдан-қўлга етказиш тобора оммалашмоқда. Жўнатмаларнинг ҳажми ортгани сари курьерлик ташкилотлари сони ҳам кўпаймоқда, майда пакетларнинг божхона назорати қийинлашиб бормоқда.

Халқаро почта ва курьерлик жўнатмалари тизими жуда мураккаб, етарли даражада тартибга солинмаган, жўнатмаларни саралаш ва тақсимлаш учун зарур инфратузилиш яратилмаган, провайдерлик ёки курьерлик ташкилотлари фаолиятининг аниқ ва ягона регламенти мавжуд эмас. Божхона қонунчилигини бузган курьер шаклан бошқа, мазмунан айнан ҳолда,

қайта фаолиятини давом эттириши мумкин. Қонунчиликда, почта операторидан “қўлдан-қўлга” етказиб бериш ибораси билан фарқланади, холос. Уларнинг фаолиятида солиқлар ва божхона тўловлари “соя” остида қолмоқда.

Почта ва халқаро курьерлик жўнатмалари орқали жисмоний шахслар шахсий эҳтиёжи учун товарларни божсиз олиб кириши меъёри мавжудлиги, бир тарафдан, фуқаролар учун ички бозорда танқис ёки қиммат товарни хориждан қулай олиб келиш имконини берса-да, иккинчи тарафдан, тижорий товарларни “шахсий эҳтиёж” ниқоби остида божхона тўловларини тўламасдан олиб кириш ҳолатларини ҳам юзага келтирмоқда. Хорижий тадбиркорлар даромад ва қўшилган қиймат солиқлари (ҚҚС), бож тўламаслиги сабабли маҳаллий ишлаб чиқарувчи ва импортерларни рақобатсиз ҳолатга солиб қўймоқда, бюджет қўшимча даромад йўқотмоқда.

Божхона расмийлаштируви автоматлаштирилмаганлиги, жўнатмалар ҳақида маълумотлар божхонага тақдим этилмаслиги ёки тўлиқ эмаслиги божхона қийматини аниқлашни қийинлаштиради ва божхона ходими қарорига боғлиқ бўлиб қолмоқда.

Халқаро тажрибага кўра, қонунбузарликларнинг олдини олишда жўнатмалар ҳақида дастлабки маълумотларни юк келгунига қадар божхонада таҳлил қилиш, жўнатмаларни замонавий сканер техникаларида божхона кўригидан ўтказиш муҳим аҳамият касб этади [7].

Давлат божхона кўмитаси курьерлик фаолиятини лицензиялаш, мезонлар белгилаш, “фулфилмент” ваколатига эга оператор мақомини беришни (солиқ ва божхона тўловларини харид қилувчидан олиш) таклиф этган.

Бундан ташқари жўнатмаларини расмийлаштиришни йирик ягона тақсимот жойида мажбурий божхона расмийлаштирувини амалга ошириш, дастлабки электрон маълумотларни божхона органларига мажбурий тақдим этиш, солиқ тўловчининг шахсий рақами ва паспорт маълумотлари бўйича шахсни аниқлаш учун божхона ва солиқ идоралари электрон базаларини интеграциялаштириш каби таклифлар ҳам киритилган.

Молия вазирлиги яширин иқтисодиёт даражасини пасайтириш мақсадида 2021 йил 1 январдан меъёрни 1 000 доллардан 200 доллар (10 кг)га тушириш фармон лойиҳасини Норматив-ҳуқуқий ҳужжатлар лойиҳалари муҳокамаси порталига жойлаштирган.

2020 йил 5 октябр куни республикамиз Президенти Ш.Мирзиёев бошчилигида миллий почта тизимини ислоҳ қилиш муҳокама этилди. 2020 йил 14 декабрда “Почта алоқаси хизматларини кўрсатиш тизимини тубдан такомиллаш-

тириш чора-тадбирлари тўғрисида” Ўзбекистон Республикаси Президентининг ПҚ-4921-сонли қарори қабул қилиниб, ички почтани ривожлантиришга урғу берилди. 2022 йил 9 июнь куни Ўзбекистон Республикасининг “Почта алоқаси тўғрисида”ги қонуни қабул қилинди.

Бироқ юқоридаги муаммолар ҳали ўз ечимини топмаган, халқаро курьерлик жўнатмалари тартибга солинмаган, божхонанинг хавфларни бошқариш тизими доирасидан четда қолган йўналиш бўлиб турибди.

Мавзуга оид адабиётлар таҳлили. Интернет орқали товар харид қилиш тобора ривожланаётганлиги сабабли халқаро почта ва курьерлик жўнатмаларининг божхона расмийлаштируви, божсиз олиб ўтиш меъёрлари мавзуси муҳокамаси хорижий манбаларда кўп кўзга ташланмоқда.

Масалан, С.П.Калмыкова, В.А.Мещериков, И.В.Цыкуновлар интернет харидлари масаласини, Л.В.Хорева, И.А.Соковалар интернетнинг савдо хизматларидаги ролини, В.А.Уткина, Е.В.Емшановалар электрон тижоратни ривожлантиришни, О.В.Равчева солиққа тортишни, М.С.Нагорная, Е.С.Якименколар айрим ҳуқуқий жиҳатларини, К.О.Староверова, А.Р.Гладков, О.Л.Мирон, С.А.Сениклар божхона қонунчилигидаги муаммоларни ўрганганлар.

Е.Ю.Биркованинг божсиз олиб кириш ҳажмлари кўпайиши давлат даромади ва ички бозорга салбий таъсир қилиши ҳақидаги [10], С.А.Кинсфаторнинг декларацияда юк маълумотлари хато киритилаётганлиги божхона расмийлаштирувини автомалаштириш, хавфларни бошқаришга тўсиқ бўлиб қолаётганлиги ҳақидаги фикрлари эътиборни тортади [11].

Ушбу мавзу фақат Ўзбекистон ахборот макони янгиликларида учрайди, илмий тадқиқотлар ўтказилмаган. Хавфсизлик ва божхона тўловлари билан қийматга эга. Шу сабабдан муаммо актуал, ўрганишни талаб этади.

Ўзбекистонда почта алоқаси қоидалари Умумжаҳон почта иттифоқи ҳужжатлари (Устав, Конвенция)[9], Ўзбекистон Республикасининг “Почта алоқаси тўғрисида”ги қонуни, Почта алоқаси хизматларини кўрсатиш қоидалари, халқаро почта ва курьерлик жўнатмалари божхона расмийлаштируви Божхона кодекси ва бир қатор меъёрий ҳужжатлар билан тартибга солинган. Жумладан:

почта алоқаси оператори – почта алоқаси тармоғига эгалик қилувчи ва фаолиятнинг асосий тури почта алоқаси хизматлари кўрсатиш бўлган юридик шахс – Ўзбекистон Почтаси АЖ;

почта алоқаси провайдер – почта алоқаси операторининг тармоғи орқали почта, курьерлик хизматларини кўрсатувчи юридик шахс;

почта жўнатмалари – почта алоқаси оператори ёки провайдери томонидан адресатга жўнатиладиган ёзма хат-хабар, посилкалар, пул маблағлари;

курьерлик жўнатмалари – почта курьерлари орқали қисқа муддатларда қўлдан-қўлга етказиб бериладиган хат-хужжатлар, бандероллар, босма нашрлар ва товарлар;

почта курьерлари – почта алоқаси объектларидан ташқарида жўнатмаларни қабул қиладиган ва адресатга топширадиган, почта алоқаси оператори ёки провайдери билан шартномага эга бўлган жисмоний шахс.

Божсиз олиб кириш меъёрлари турли давлатларда ҳар хил белгиланган. Е.Н.Салимоненко, В.А.Фролова ва И.П.Кабановлар уларни 4-гурӯҳга ажратганлар [12] (1-жадвал).

1-жадвал

Хорижий мамлакатларда белгиланган жисмоний шахслар томонидан шахсий эҳтиёж учун халқаро почта жўнатмаларида божсиз олиб кириш меъёрлари [13]

1-гурӯҳ	2-гурӯҳ	3-гурӯҳ	4-гурӯҳ
<i>Божсиз олиб кириш меъёри белгиланмаган</i>	<i>Божсиз олиб кириш меъёри паст даражада белгиланган</i>	<i>Табақаланган меъёр белгиланган</i>	<i>Меъёр юқори белгиланган</i>
Бож ундирилади: - БАА; - Хитой товар категориясига кўра 11 %дан 60 %гача; - Бразилия, Аргентина ўртача 23 %; - Ҳиндистон 35 %	- Канада – 14 евро; - Таиланд – 23 евро; - Янги Зеландия – 34 евро; - Жанубий Африка – 37 евро; - Мексика – 39 евро; - Япония – 76 евро; - Туркия – 79 евро; - Индонезия – 39 евро (бождан озод, аммо 10 % ҚҚС тўланади)	<i>I босқич:</i> - Дания – 10 евро; - Буюк Британия – 15 евро; - Кипр – 17,1 евро; - аксарият ЕИ дав. – 22 евро <i>II босқич:</i> Юқоридаги меъёридан ошса ҚҚС тўланади: - Венгрия 27 % - Хорватия 25 % - Швеция 25 % - Дания 25 % - Кипр 19 % - Мальта 18 % - Люксембург 17 %. <i>III босқич:</i> - божхона қиймати 150 евродан ошса, божхона божи тўланади	- Жан. Корея – 103 евро; - Сингапур – 236 евро; - Армения – 500 евро 25 кг; - Австралия – 673 евро; - АҚШ – 800; - ЕОИИ мамлакатлари (Россия, Беларусь, Қозоғистон, Қирғизистон) – 1000 евро 31 кг (ошса 30 %, 4 евро 1 кг) - Ўзбекистон ҳар чорақда курьерлик – 1000 доллар, почта – 100 доллар

1-гурӯҳга кирувчи мамлакатларда божсиз олиб кириш тушунчаси йўқ ва жўнатмалардан солиқ ва божлар ундирилади. Масалан, Хитойда 168 еврогача жўнатмаларга 11,9 % миқдорида ягона божхона йиғими ва 17 % ҚҚС тўланади;

2-гурӯҳга кирувчи мамлакатларда 14-39 евро оралиғида меъёр белгиланган. Бу гурӯҳга Индонезияни ҳам айрим шартлар билан қўшиш мумкин. Масалан, божсиз олиб кириш меъёри 39 евро бўлса-да, бождан озод этилади, аммо 10 % ҚҚС тўланади;

3-гурӯҳга кирувчи мамлакатларда меъёрлар табақаланган тарзда 10-22 евро оралиғида белгиланган, аммо ушбу меъёрдан ошган қисмига ҚҚС тўланади. Божхона қиймати 150 евродан ошса, божхона божи ҳам қўшилади. Истисно ҳолат, ҚҚС 6 евро, божхона божи 10 евро ни ташкил этса, тўлашдан озод этилади. “Шахсий совға” эканлиги тасдиқланса, меъёр 40-45 еврога кўтарилиши мумкин.

4-гурӯҳга кирувчи мамлакатларда 100-1000 евро оралиғида меъёр белгиланган. Ўзбекистон шу гурӯҳга даврий чеклов шарт билан, яъни бир календарь чорақда халқаро курьерлик жўнатмаларида 1 000 доллар, халқаро почта жў-

натмаларида 100 доллар қийматдаги товарларни божсиз олиб кириш меъёри билан ўрин олган [1].

Жўнатманинг *шахсий эҳтиёжга мўлжалланганлиги* божхона ходими томонидан аниқланади. Жумладан: (1) жўнатмани олувчи ёши товарнинг хусусиятлари билан мувофиқлиги; (2) бир манзил бўйича бир хил турдаги товарларни олиб ўтишнинг такрорийлиги; (3) қабул қилувчи манзилнинг жисмоний шахс ҳақиқатда рўйхатдан ўтган жойи билан фарқи кўриб чиқиладиган [4].

Ушбу мезонларга жавоб бермайдиган жўнатмалар *тадбиркорлик учун* деб баҳоланиб, товар қийматидан 30 %, аммо ҳар 1 кг учун 3 доллардан кам бўлмаган миқдорда ягона тўлов ундирилади [3]. Бунга товарларнинг божхона расмийлаштируви учун (1 дона божхона кириш ордери учун) БХМ [14] нинг миқдорининг 25 % миқдорида (100,0 минг сўм) божхона йиғими ҳам қўшилади [5].

Товар қиймати тижорат хужжатлари билан тасдиқланган бўлиши керак (Божхона кодекси 164-моддаси). Акс ҳолда, божхона органи уни мустақил равишда етказиб бериш харажат-

ларини қўшган ҳолда белгилайди (Божхона кодекси 44-боби).

Халқаро почта ва курьерлик жўнатмаларида юбориладиган товарлар божхона назоратидан ўтиши, жўнатмалар божхонага тижорат ҳужжатлари билан бирга тақдим этилиши ва декларацияланиши керак (165-167-моддалар).

Халқаро курьерлик жўнатмалари бўйича почта операторлари (провайдерлар) божхона органларига божхона декларацияси, юк ҳужжати ҳамда қонунчилик ҳужжатларида белгиланган дастлабки электрон шаклдаги ахборот тақдим этиш мажбурияти юкланган [6; 12-банд], [2; 1-банд].

Дастлабки маълумотга қуйидагилар киради:

1. Қабул қилувчининг фамилияси, исми ва отасининг исми.
2. Қабул қилувчининг манзили.
3. Қабул қилувчининг паспорт ёки идентификацияловчи ID-карта серияси ва рақами ёки солиқ тўловчининг идентификация рақами.
4. Почта алоқаси оператори ёки провайдерининг номи.
5. Жўнатувчи давлат.
6. Жўнатманинг тавсифи.
7. Жўнатманинг қиймати.

Қоидага кўра, божхона расмийлаштируви электрон маълумот мавжуд бўлганда ёки тўлиқ бўлгандагина амалга оширилиши керак [2; 2-илова].

Меъёрий ҳужжатларда халқаро жўнатмалар божхона расмийлаштируви қуйидаги технологик схемада белгиланган:

1. Дастлабки маълумот, жўнатма кириб келгунига қадар, почта оператори (провайдери) томонидан божхона органларининг автоматлаштирилган ахборот тизимига телекоммуникация тармоғи орқали электрон тарзда юборилади.

2. Ўзбекистонга келган халқаро почта ва курьерлик жўнатмалари ҳаво кемаси борти ёки вагондан юк транспортга ортилиб, миллий почта алоқа оператори жўнатмалар тақсимлаш жойига етказилади.

3. Почта алоқаси операторлари (провайдери) ва божхона ходими иштирокида жўнатмалар очилиб, ҳужжатли солиштириш, тортиш, қадоқлаш, санаш, ўлчаш ҳамда тортиш амалга оширилади.

4. Жўнатмалар рентген аппаратида кўриқдан ўтказилади. Божхона ходими электрон маълумот билан декларациядаги (инвойс, CN22, CN23) маълумотларни таққослаб, мақсадини аниқлайди. Номувофиқ аниқланса, божхона назорати шакллари қўлланилади. Божхона тўлови ундирилладиган товарларга ягона божхона тўло-

ви ҳисобланиб, юк эгалари томонидан тўланиши таъминланади.

5. Почта оператори (провайдерлари) жўнатмаларнинг вилоятларга кетадиган қисмини тегишли манзил бўйича ҳудудлардаги божхона постларига, божхона расмийлаштирувидан ўтганларини юк эгаларига етказиб беради.

Умумжаҳон почта конвенциясининг 18-моддасига (4-банди) мувофиқ, почта алоқалари таомилларини соддалаштириш ва қисқартириш мақсадида почта операторига (провайдерига) жўнатувчи ёки қабул қилувчидан божхона божи ва бошқа йиғимларни ундириш ваколати берилиши мумкин.

Тадқиқот методологияси. Тадқиқот давомида умумфан илмий методлар (синтез, таҳлил) асосида халқаро почта ва курьерлик жўнатмаларини тартибга солувчи халқаро ва миллий қонунчилик нормалари ўрганилди, халқаро тажрибалар билан солиштирилди, божсиз олиб кириш меъёрлари ягона шаклга келтирилди, асослари синтез қилинди, Тошкент шаҳар божхона бошқармасининг “Бошпочтамп” ташқи иқтисодий фаолият (ТИФ) божхона пости ҳисоботлари таҳлил қилинди, божхона қонунчилигини қўллаш, халқаро курьерлик фаолиятини тартибга солиш юзасидан хулоса ва таклифлар берилди.

Таҳлил ва натижалари. Технологик схемадан кўриниб турибдики, юкларни ҳаво кемасидан оператор Тақсимот марказига олиб келиш, у ердан вилоятлардаги божхона постларига қайта тақсимлаш жараёни вақт ва қўшимча такрорловчи ишлов жараёнларини ўз ичига олиши билан бирга, юклар йўқолиши ёки алмаштириб қўйилиши эҳтимолини оширади.

Жўнатмалар ҳажми ошгани сари сони кўп, майда қутилар орасидан шубҳалиларини ажратиш, божхона тўловлари ундирилладиган ёки ундирилмайдиган қисмини ажратиш олиш мураккаблашмоқда [8].

Оператор ва провайдерлар томонидан дастлабки маълумотларни божхонага тақдим этиш мажбурий бўлса-да, амалда тақдим этилмайди, божхона постларининг ҳам электрон маълумотларни мантиқий таҳлил қилиш имконияти техник жиҳатдан чекланган.

Декларацияларда товарлар ҳақидаги маълумот божхона талабига мос, аниқ ва тўлиқ киритилмайди. Масалан “совға”, “кийим”, “техника” каби умумий сўзлар билан ифодаланади. Битта буюм номи ёзилиб қолганлари ёзилмайди. Бошқасининг ичига яшириб қўйилади, аксарият ҳолларда қиймати кўрсатилмайди.

Маълумотлар тўлиқлиги ва тўғрилиги бўйича провайдерларга нисбатан жавобгарлик белгиланмаган.

Божсиз олиб кириш меъёрларини пасайтириш фармон лойиҳаси бўйича 151 та келиб

тушган таклифнинг аксариятида меъёрни пайсайтирмаслик билдирилган. Айрим товарларни ички бозорда ишлаб чиқариш йўлга қўйилмаганлиги ёки қимматлиги сабабли фуқаролар хориждан олиб келишга мажбур бўлаётганлиги, меъёрнинг оширилиши контрабанда ва божхонада коррупцияни келтириб чиқариши мукинлигини билдирганлар.

Тадқиқот давомида Тошкент шаҳар божхона бошқармасининг “Бошпочтамп” ТИФ божхона постида халқаро жўнатмаларни божхона расмийлаштирувидан ўтказиш амалиёти ўрганилди:

– оператор (провайдер) томонидан жўнатмалар ҳақида дастлабки маълумотни божхонага юбориш йўлга қўйилмаган ва шу сабабли жўнатмаларнинг мақсадини автоматлаштирилган тарзда аниқлаш имконияти мавжуд эмас;

– божхона ходими товарлар бир шахсга тегишлиги, божхона тўлови тўлашдан қочишга уриниш ҳолатини, ехсел шаклдаги маълумотларни механик равишда қидириш ва солиштириш оддий усулидан фойдаланган ҳолда аниқламоқда;

– божхона постида хавфни аниқлашнинг оддий ва ягона йўли - посилкаларни рентгендан ўтказиб, ҳажми ва кўринишидаги хусусиятини визуал аниқлаш ҳисобланади.

Демак, товардан божхона тўловларини ундириш ёки ундирмаслик кўпроқ божхона ходими қарорига боғлиқ бўлиб қолган ва эътибордан четда қолган тўловлар мавжудлиги эҳтимоллини оширади.

“Бошпочтамп” ТИФ божхона постида 2020-2022 йилларнинг дастлабки 6 оyi давомида божхона расмийлаштирувидан ўтган халқаро почта ва курьерлик юклари ҳисоботлари таҳлил қилинди.

2020 йилга нисбатан 2022 йилда жўнатма ҳажми 2 736,2 т дан 2 465,2 т га, яъни 10 % камайган. Умумий жўнатмалардаги тўлов ундирилган қисми улуши 2020 йил 2,78 %, 2021 йил 4,86 %, 2022 йил 6,65 %ни ташкил этади. Ундирилган тўловлар 2,5 баробарга ошган (2-жадвал). Кунига ўртача 15 тн, 7 000 та жўнатма божхона расмийлаштирувидан ўтказилади. Божхона постида штат бўйича жами 15 нафар ходим хизмат олиб боради.

2-жадвал

Тошкент шаҳар божхона бошқармасининг “Бошпочтамп” ТИФ божхона постида 2020, 2021, 2022 йилларнинг 1-ярим йиллигида расмийлаштирувдан ўтган юklar тўғрисида маълумот

Йил	Жами халқаро почта ва курьерлик юklar ҳажми (т)	Божхона тўловлари ундирилган ҳажми (т)	%	Умумий ундирилган божхона тўловлари (млн. сўм)
2020	2 736,2	76,00	2,78	19 197,00
2021	2 778,6	135,00	4,86	30 915,00
2022	2 465,2	164,00	6,65	48 090,00

Манба: Тошкент шаҳар божхона бошқармасининг “Бошпочтамп” ТИФ божхона пости ҳисоботидан олинган маълумот асосида муаллиф ишланмаси.

Божхонага топширилган почта ва курьерлик жўнатмалари ҳажми камайиб, божхона тўловлари 2,5 баробарга ошиши, демак, аввалги йилларда божхона тўловига жиддий эътибор қаратилмаган, кўп товарлар ҳисоботларда “божсиз олиб кириш меъёрларига” киритиб келинган, деган хулосага олиб келади. Почта ҳажми камайганлиги ҳам мантиқан зид. Чунки пандемия сабабли транспорт ҳаракатлари кескин камайгач, халқаро почта ривожланди. Бошқа давлатлар статистикасида Ўзбекистонга юборилган юklar ва умуман, халқаро почта ва курьерлик жўнатмалари ҳажми ўсганлигини кўрсатмоқда. Бундан ташқари почта жўнатмалари Тошкент шаҳридан ташқари Қорақалпоғистон, Тошкент ва Навоий вилоятларига ҳам олиб келиб расмийлаштириш йўлга қўйилган.

Шу сабабдан почта оператори билан божхона ўртасида халқаро почта жўнатмалари умумий ҳажмини солиштириш, тўловлар ўсиши асосларини чуқурроқ ўрганиш талаб этилади.

Ушбу пост томонидан 2020 йилда 55 та ҳолатда 559,6 млн. сўм қийматдаги, 2022 йилда 131 та ҳолатда 494,3 млн. сўм миқдорида божхона қоидабузарликлари аниқланган.

Солиқ ва божхона органлари назарига тушишдан қочиш, ҳисоботларни яшириш мақсадида, қисқа муддатли курьерлик ташкилотлари сони кўпайган. Қонунчиликда қайси шартларда провайдерлик (курьерлик) фаолияти билан шуғулланиш аниқ белгиланмаган.

Бундан ташқари расмийлаштирув жараёнида инсон аралашуви билан боғлиқ ҳамда ахборотлаштирилмаган таомиллар мавжуд. Жумладан, Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 2021 йил 21 декабрдаги “Халқаро почта ва курьерлик жўнатмаларини божхона назорати ва расмийлаштирувидан ўтказиш тартиби тўғрисидаги низомни тасдиқлаш ҳақида”ги 767-сонли қарори билан тасдиқланган низомда қуйидагилар келтирилган:

– божхона қонунчилиги бузилиши божхона кўриги далолатномасини расмийлаштириб,

почта алоқаси оператори (провайдер), божхона органи мансабдор шахси томонидан имзоланиши (14-банд);

– ветеринар, карантин ва бошқа назоратдан ўтиши лозим бўлган жўнатмаларнинг божхона расмийлаштируви тегишли кузатув ҳужжатларига ушбу органларнинг чиқариш тўғрисидаги белгиси қўйилгандан кейин ёки рухсат этувчи ҳужжат тақдим этилгандан сўнг божхона расмийлаштируви якунланиши (17-банд);

– божхона чегараси ташқарисига чиқарилаётган жўнатмаларга божхона органи томонидан кузатув ҳужжатларига штамп ва муҳр босиш (18-банд) амалиёти.

Хулоса ва таклифлар. Халқаро жўнатмалар ҳажми истиқболда ортишини инobatга олиб, электрон тижорат товарларидан ундириладиган божхона тўловлари давлат бюджети даромади учун яхши манбага айланиши мумкин. Бундан ташқари маҳаллий ишлаб чиқарувчилар ва анъанавий импортёрлар учун рақобат муҳитини яратиш зарур.

Шу сабабли қуйидаги таклифларни киритамиз:

1. Жисмоний шахслар халқаро почта ва курьерлик жўнатмаларида шахсий эҳтиёжи учун божсиз олиб кириш меъёрларини камайтириб, Европа Иттифоқи давлатлари ва Хитойдаги каби табақалаштирилган солиққа тортиш таклиф этилади (Масалан, меъёрни 20 евро этиб белгилаб, барча товардан ҚҚС ундириш, божхона қиймати ошгани сари ҳамда товар туркумига кўра, ягона божхона йиғими ставкаларини унга нисбатан пропорционал ошириб белгилаш).

2. Шахсий эҳтиёжга кирмайдиган товарлар рўйхатини қайта ишлаб чиқиш.

3. Халқаро курьерлик фаолиятини тартибга солувчи алоҳида меъёрий ҳужжат ишлаб чиқиб, лицензияланадиган хизмат турига кириштиш.

4. Оператор ва провайдерлар томонидан халқаро жўнатмалар бўйича дастлабки маълумот божхонага тақдим этилмаса, уларнинг юкларини расмийлаштирувдан ўтказмаслик ва хизмат кўрсатиш ҳуқуқидан маҳрум этиш амалиёти ҳуқуқий асосларини яратиш.

5. Товарга буюртма беришдан то божхона расмийлаштирувига қадар транзакциясига таллуқли барча маълумотларни юк божхонага етиб келгунига қадар, божхона ахборот тизимида таҳлил қилиш имкониятини яратиш (Масалан, бир шахс бир йилда қанча маротаба товар олиб киргани ёки шахсий эҳтиёжи учун жинси ёки ёши сабабли тўғри келмаслигини таҳлил қилиш).

6. Жанубий Корея божхонасининг Express Cargo Logistics Centre амалиётини ўрганиб, Тошкент халқаро аэропортида халқаро жўнатмаларни қайта тақсимлаш марказини ташкил этиш бўйича техник-иқтисодий асосларини яратиш.

7. “Виждонли” мезони бўйича провайдерлар реестрини шакллантириш, энг яхши хизмат кўрсатишда индекси баланд бўлганларга божхона тўловларини ундириш ваколатини ҳамда расмийлаштиришда соддалаштириш бериш амалиётини киритиш.

Манба ва фойдаланилган адабиётлар:

1. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2018 йил 6 февралдаги “Жисмоний шахслар томонидан божхона чегараси орқали товарларни олиб ўтишни янада тартибга солиш чора-тадбирлари тўғрисида” ПҚ-3512-сонли қарори.
2. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2018 йил 19 июлдаги ПҚ-3873-сонли “Ўзбекистон Республикаси божхона ҳудудига жисмоний шахслар номига халқаро почта ва курьерлик жўнатмалари орқали келатган товарлар назоратини таъминлаш чора-тадбирлари тўғрисида” қарори.
3. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2019 йил 7 ноябрдаги “Жисмоний шахслар томонидан шахсий эҳтиёжлари учун товарларни олиб ўтиш тартибини янада такомиллаштириш тўғрисида” ПҚ-4508-сонли қарори.
4. Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 2020 йил 12 майдаги “Жисмоний шахслар томонидан Ўзбекистон Республикаси божхона чегараси орқали товарларни олиб ўтиш мақсадини аниқлаш тартиби тўғрисидаги Низомни тасдиқлаш ҳақида”ги 281-сонли қарори.
5. Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 2020 йил 9 ноябрдаги “Божхона йиғимлари ставкаларини тасдиқлаш тўғрисида” 700-сонли қарори.
6. Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 2021 йил 21 декабрдаги “Халқаро почта ва курьерлик жўнатмаларини божхона назорати ва расмийлаштирувдан ўтказиш тартиби тўғрисидаги низомни тасдиқлаш ҳақида”ги 767-сонли қарори.
7. Now is the time for implementation. By Kunio Mikuriya, WCO Secretary General. mag.wcoomd.org/magazine/wco-news-96/now-is-the-time-for-implementation.
8. USCBP latest initiatives to strengthen enforcement capacity for e-commerce shipments. By United States Customs and Border Protection. mag.wcoomd.org/magazine/wco-news-96/uscbp-latest-initiatives-to-strengthen-enforcement-capacity-for-e-commerce-shipments/.
9. Всемирная почтовая конвенция (Бухарест, 2004). <https://lex.uz/acts/1314218>.
10. Быркова, Е.Ю., Основные проблемы и тенденции развития международных почтовых отправлений. Проблемы современной экономики. С. 25. <https://cyberleninka.ru/article/n/osnovnye-problemy-i-tendentsii-razvitiya-mezhdunarodnyh-pochtovyh-otpravleniy/viewer>
11. Кинфатор, С.А. Актуальные аспекты приобретения товаров в зарубежных интернет магазинах. Актуальные вопросы экономических наук. <https://cyberleninka.ru/article/n/aktualnye-aspekty-priobreteniya-tovarov-v-zarubezhnyh-internet-magazinah/viewer>.
12. Салимоненко Е.Н., Фролова В.А. Основные особенности таможенного регулирования трансграничной торговли в интернет-пространстве Российской Федерации. Вестник ЮУрГУ. Серия “Экономика и менеджмент”. 2019. Т. 13, № 1. С. 76-83.
13. Салименко Е.А. ишланмаси, Вестник ЮУрГУ. Серия “Экономика и менеджмент”. 2019. Т. 13, № 1. С. 76-83.
14. Базавий ҳисоблаш миқдори.